

PROPEMPTICON 70

CL. VIRO

HENRICO·VLRICO
HARTMANN

DE· STATIONE· ILFELDENSIS· SCHOLASTICA· AD· SACRA
HARPSTEDTI· DIOECESEOS· STOLZENAVIENSIS
PROCVRANDA· ABITVRO

PERSCRIPTVM

A

GE· NICOLAO· KRIEGK

EXPONITVR· DE· NOVIS· SUPERIORVM· INSTITVTIS
EMENDATIONIS· DISCIPLINAE ADSERENDAE

ILFELDAE

CID IO CC XX

10

100-100000

10

* * *

PRAETERIERVNT anni circiter duodecim, quibus eruditione, ac virtute praeclarus vir, HENRICVS VLRICVS HARTMANN, Gottingensis, ad hunc ludum litterarium, in aliam formam, et cultum adducendum, vocatus; ut, discussis fati, quod locis incommodis, ingenuarum artium intelligentiam traderet iuventuti; salutariumque copia doctrinarum, quibus aliquando grauiorum tractatione, vteretur, instrueret. Quantam non magis fidem, quam industriam, quae duo queunt anima officii vocari, et hocce consummant, per haec spatia contulerit, cognitum et exploratum non sine ipsius laude est. Quo respiciunt autem homines, qui scholasticis praefecti aliquamdiu fuere ministeriis; uti videlicet multiplicibus molestiis, quibus interdum exhauriuntur, taediisque, quae pectus denique ipsum deterere, et exedere solent, liberentur: eo respexit idemtidem, satietate loci, statusque captus: neque suspenso animo non expectauit, posteaquam sacris potius, in cathedra ecclesiastica procurandis, intendisset animum.

Expertus inter tot annorum decursum, quod laboriosior prouincia, si quis secundum promulgatas, quibus iurisiurandi, munerisque religio adstringitur, formulas, uti quippe debetur, satis velit facere, obtingere prope possit nulla, quam hoc ipso loco. Oppidanis videtur in sapientiae officinis eam ob causam fors multo tolerabilior, et *deuotius*: quod

magistri, quando publica discipulos, et priuata doctrina im-
pertierunt fixo tempore, iusseruntque, cohortationibus ad
virtutis studium exercendae factis, redire domum; tran-
quillum inter ea spiritum ducere, rebusque securi suis vacare
queant. Sed ea est necessitas piis, religiosis, fidelibus, et in
ipsa conscientia * recte factorum operabilem satis laborum suo-
rum fructum, praeterquam quod DEVS, qui nobiscum be-
ne semper agit, solus nouit, quae in ipsius gloriam, et com-
miserae iuuentutis salutem impigre suscipiantur, quique retri-
buit in tempore digna praemia, constituentibus doctoribus
heic imposita: vt, quandoquidem iuuenes vnus quasi aedi-
bus, contubernioque continentur, ea sine intermissione, per
singulos dies, ac horas parent, meditentur, cogitent, quae
ad veram, sinceram, et actuosam pietatem, a qua sola nostra
petenda est felicitas, et eruditionis incrementa sumuntur,
consecrandam, iuxta atque liberalioris doctrinae genus, re-
ctis integrisque sociatum moribus, amplificandum, omnino
„faciant. Magnum enim est, inquit terrarumstrarum So-
„crates **, et, haud scio, an maius aliquid, erudire, et
„regere iuuentutem, non eodem loco natos, non eiusdem
„ordinis, differentes fortunis, aetate, ingeniis, animis, mo-
„ribus, profectu, vitae institutis ex aliqua parte, nec sem-
„per iisdem imbutos, doctrinae omnis generis principis:

* CRISPVS SALLVSTIVS, oratione II de republica ordina-
da: *Suum cuique animus ex conscientia spem praebet*, p. m. 568.
** IO. CASBLIVS, de disciplina oratione, lit. B, Helmitadi
habita CIO IO XCIII.

praetereo difficultates alias, quae nec subito cui in mentem[“] veniant. An non igitur difficile sit? an praestari possit, ni-[“] si a viris doctis, prudentibus, et animis inter se mirifice[“] conspirantibus? [“]

Concinentes igitur iugi concordia, et animorum consensione oportet eos, quibus apud nos docendi munera adsignata, suas ita constituere res, quemadmodum nouissime mandatum, atque imperatum ab eo, qui huic sedi doctrinarum summa auctoritate, sapientia, prouidentia praesidet, et administrat: cuius ex gratia, et benevolentia musae nostrates spiritum trahunt; ut et hebdomadarum, et dierum, et vesperarum seruent nauiter vices; quibus ad visenda musea, et quaeuis in iis necessaria, vtiliaque ordinanda, circumueant. etenim adeo nihil, quod sit egregium, ac durabile, perfici potest, nisi praesto sint fide conspicui, constantesque laboris profuturi, sollicitudinum, consiliorum focii, custodes, ac vindices. Qui tale autem studium, tam pertinacem, ac vehementem cum prouiore voluntate, occupationem non applicant: neque pensa, quae aequaliter distributa, conficiunt: atque ab se perfacile impetrant, ut, quidquid cognoscitur, incredibiles, et prorsus singulares, communi egregio ad maius meliusque prouehendo, praebiturum utilitates, praeterrmittant; quasi suum ad officium non magnopere attineat custodia talis ordinationis legum, constitutionumque: tantisque valetudinem non item defatigandam esse laboribus opinantur: multo minus imminendum occasione, cum iuuenibus ob negligentius, ac flagitiosius facta, in museis stomachandi, ac

motionibus perturbandi animum; sufficere posse vel mediocrem operam, quum mundus parua regatur sapientia: conciliabunt profecto, cum laxa sua conscientia, non multum claritudinis loco, vbi vbi sint; et secus, aut admodum nihil promerebuntur. Cuiuscumque scholae incolumitas ac salus pendet praecipue ex tribus; sincera, et tragulae* iniiciendae necessitia concordia docentium; consentanea disciplina, tamquam rectae, beataeque vitae crepidine; et legitima profitendi ratione. in his pure integreque seruandis, et adserendis contentant, opis diuinae fiducia muniti, omnes nervos recti exsertant, opis diuinae fiducia muniti, omnes nervos recti exsertant, opus magistri, necesse est: atque committant numquam, ut vlla queat in cura illorum pars desiderari. vel ipsi enim boni, se-gniores tandem fiunt, vbi negliguntur, ac corrumpuntur per exempla; at mali redduntur improbiore, deterioresque.

Verumenimvero dum animaduersum huc usque fuit, quod omnium primum adolescentum multi, licet ipsis omnia prolixè suppeditata, conformatique multiugis praeceptis, non eo animi impetu; qui exposcitur, ad doctrinarum studia percolenda, incubuerint: neque deinde allaborauerint cupide, ut ad diuinam, et humanam sapientiam, ac virtutem, optima mortalium munera, cum decoris ingeniis adspirarent: postremo sanctiora posuerint perperam beneficia, clauis quasi quibusdam adfixi terrae, somno, inertiae, ac leuitati mancipati: ea propter seueris prouisum consiliis, disciplina legum accuratius exstructa consultum istis vitiis decumanis ire: et

* De cuius turpitudine, si committitur, legendus CICERO pro Roscio Amerino cap. XL, 117.

emendare huiuscemodi nationem hominum, sibi met ipsi molestam, probatis, et modestis odiosissimam. quae si propositis sanari possit remediis, bonae spei adhuc capax, retinere-
tur. sed ubi neque verba, rationes, monita, aut comminationes profecerint, rescinderentur insanabilia, exulcerata membra; uti meliori, quae supersit, seruandi parti corporis prospiciatur.

Ita namque fert naturae ordo: homo recte valens, si inuisset graui, pestilentique morbo implicitum, citius eodem ipsius tentatur genere, quam ut sua laxet praesentia vim aegritudinis: pariter ab scelere vacuorum, ac virtutum ornatu refertorum mentes, vel ipsa consuetudine, tamquam malorum contagione. euertuntur; tantum abest, ut profligati traduci queant per illos ullam ad mentis sanitatem, ut nequiores etiam reperiuntur. Scitum perhibetur: satori flagitiorum vni videri, et esse expeditius, probiores, et imperitos rerum circumscribere, et irretire corruptelarum illecebris; quam decem integros, spectataeque virtutis efficere posse, uti reuocent malae vnumquempiam notae hominem ab sceleribus, et indomitis cupiditatibus animi. Quare decantatur heic semper, et ad rauim quidem vsque inculcatur: ut iuuenes non nisi cum optimis, praestantissimisque colant amicitiam: ita enim fieri solet, ut hi ipsos in moderatione, virtutum excellentissima, confirment, acuantque diligentem industriam: contra vero licenter, et inquinata viuentes, veluti pestes animarum, quorumque vel umbra ipsa interitum saepe adfert, quam diligentissime praeterfugiant. Quis autem

tem

tem illam firmitudinem mentis ab hac aetate expectet lubrica, veri boni, ac mali ignara? quis tanta monita tam firmas agere radices existimet? quis tantam improborum auersationem in adolescente reperiri posse credat? sed nihil est, quod post implorationem DEI, natura non efficiat, nisi malis ceterorum moribus, prauisque deprauetur opinionibus: quum accedit autem castas inter preces, sollicita disciplina, institutioque apta; tunc eximii fructus exoriantur: et cito quidem omne illud prouenit, quod in ceteris, qui naturae conatum studio nullo adiutant, serius, idemque imperfectius existit.

Circumspiciendum iuuentae nostrae moderatoribus, quorum ut sollicitum, ita anxium iudicium est de commodis publicis, ut in hac sanctitate educationis nihil negligant: sed augendae illius virtutis, doctrinae, elegantiae morum rependantur multo cupidissimi. Omnium maxime autem hoc effici posse iudicatur; quum, si aliquis illos dolor corporis non teneat, neque aegritudo priuet somno, surgant primi cubitu, cubitumque eant postremi. hoc propter enim eam requiritur rationem, summeque necessarium; quod plures iuuenum matutinis horis non complectantur sponte sua doctrinas: neque harum pulcritudine, praestantia, et commodis inflammentur: sed ingenia potius incultis, et pigritia sinant obtorpescere: quare mirifica magistrorum vigilantia excitet oportet ex somno litteras: efficaciterque accendant hortationibus, quando melioribus indormiscant horis, et ad diem usque stertant sine lucro. Erigendae tam tardae animae,

animae, et condocendum, quam turpe, et indignum sit, ex quo prosperitate valetudinis vtantur, auroram, tam amicam musis, tam largas eruditionis variae, bonaeque diuitias offerentem, inaniter transmitters, aestiuo potissimum tempore; quo ipse prolectat annus; quo apes bonae inimitabilem humanae rationi saporem, varia florum, ac succorum collectione in fauis perficiunt; et hos, vt semper habeant, adimplent. brumales vero horarum breuitates non anteuertere antelucana industria. neque enim tenebrarum, aut frigoris incommoda, propter caminos quoslibet, qui ante, vt in nullo alio phronisterio, concaluerunt, extimescenda est et ceteroquin eiicienda illa mollicies animi, qua debita deseruntur officia; quaque adimitur vitae, quod datur somno. neque viuere existimandi sunt, qui perseverant elanguescere socordia. vigiliae hominis vita sunt; et plus in se voluptatis complectuntur, quam quae voluptas creditur. Isti oscitabundi, quorumque in somno, quoniam tempori, ac tempestiuitati cuiusque rei, parcere, quod tam serio iubebat THALES, haud addidicere, spes positae, non placant statò tempore DEVM piis precibus, cum aliis: obdurescunt ad bona; vt neque in studiorum cursu debitam adhibeant praeparationem; neque recordando repetant enarrationes publicas. Hoc modo nequidquam perit omnis diligentia, quae confertur in iisdem. Quando vero adsiduus, ad auroram per vigilans adest exactor, incitator, et monstrator; qui nihil sibi curae, studiique reliquum facit, vt segnitiam amoueat, et exquirat, quodnam, et qua caput attentione perlegerit

B

ex

ex oraculis diuinis; quid ex eodem, neque enim pietas in labris, sed mente sedem habet suam, atque in actionibus elucere oportet, ad vitam bene beateque degendam retinuerint: non potest non vsu venire, vt, nisi quis omnes verecundiae fines transierit, prorsusque desperatus, bona repudiet, immutentur mores, et ad pietatem, artem artium, scientiam scientiarum, ardentius colendam, corroborentur, DEO, qui exorandus, suum adiungente auxilium. Plus est vero doctrinae vtilis, bonae, salutaris, viucae, ac efficaciae, in sacro codice, quam vti possumus quisque in quocumque vitae genere, quodcumque etiam accidat; quodcumque sit dicendum, docendum, et faciendum pie, bene, et recte.

Qui concitatoris indolis sunt, confirmantur per talia instituta nimio opere; quando perspiciunt, quod magistri, animis exsomnes, omnem industriam vitae, et vigilandi laborum, in ipsorum studiis perornandis expromant: alacritas stimulatur vehementius primae lucis horis, aptissimis doctrinarum studiis, rebusque gerendis: efficere solent plus vna hora, quam tribus pomeridianis, idque nullo valetudinis detrimento. Consolantur haec inter se meditamenta: quod laboribus emantur litterae, sed conficiant immortalitatem; parentur vigiliis, sed semel partae, non amittantur; quodque rarius quidem contingant, sed vbi contigerint, stabilis earumdem sit possessio; et adferant emolumenta innumerabilia. Vsque adeo haec refert, animis praeceptores excubare: vt iuuenes laudanda semper peragant; neque corpore sano, sana mente praediti, optimam diei partem intempestiuo, et inerti transigant somno:

mmo: sed potius gloriae, collocupletandi doctrinis ingenii, seruiant nullo non tempore. Oneris, laborisque illud non suscipiendum est aliorum moderatorum gymnasiorum: neque conuenit etiam ipsis, vadere per oppida, et praeuidere, num suae alumni disciplinae dormitent, atque sua post conceptas preces conficiant negotia: patiuntur nae libenter, haricce eorum adgrauare eos, quibus commendati sunt in aedibus, hospitiiisque. hi sustineant partes, ut vita, et mores ad elegantem simul formam exprimantur: ut pectora impleantur sapientiae instrumentis, praeparatique obeant scholas.

Sed nostrum litterarum delubrum plane aliae circumstant rationes: minime id enim satis superque est, horas tantum aliquas in schola extrahere; deque suorum in pietate, in virtute, et in doctrina progressibus vberioribus parum deinceps velle esse sollicitum: ipsis illis excubiis implentur demum dignorum, eximiorum, fideliumque doctorum numeri: sine his dignitatem nequeunt tueri suam. Ante vero omnia debent illi, nihil offendendo, sed cuncta, quemadmodum oportet, caste, integreque agendo, euidens, ac pulcrum semet ipsos discipulis exemplar praebere; ut in vitam, tamquam speculum, quo animus, oratio, vultus, actus repraesententur, contuentes, ab omnibus, quae non conueniunt, quae foeda inceptu, foeda exitu, auertantur. Id enim arbitrandum fuisse causae, cur DIOGENES, et PLATO, at quanta nomina, aut oracula sapientiae, quam minime multos inuenerint, quibus id, quod bene praeceperunt, probarint; nisi, quod ab ipsorum vita discrepauerit oratio. Summa igitur huc redit, ut, si doctores

suis parere praeceptis alumnos, ac facere recte postulent, ipsi illis obtemperent; ac praeceant studio, demonstrentque, quid iuuet, quid deceat in vita. Voces alias profecto essent DEO, SUPERIORIBVS, sibi met ipsis male conciliatorum, si exaudirentur: iuuenum aures publicis magistrorum dictis, et monitis patere; atque per haec condiscere debere modum experiscendi, instituendae vitae, tractandorumque studiorum: ex infantium iam puerorum incunabulis excessisse: neque esse de veterno adolescentiae etiam expellendo allaborandum: videndum, et audiendum, sed tacendum; haec et illa, quae perpetrentur, transmittenda esse inter errores, futurae spe emendationis.

Cuicuiusmodi igitur ordinatio huius institutorum loci videatur noua, insolens, incommodior, grata minus; reputer, si offusa mentis caligine non impeditur, non esse sine antepositis caussis, quas praesens scholae status, ac tempora, quibus leges potissimum accommodandae, exegerunt, factitaram. Neque vero quid praecipitur ab SUPERIORIBVS, iuris, et aequi consultissimis; quod supra conditionem nostram, et vires existimat: nobis sola aut strictim obsequendi, aut demigrandi gloria relicta. Ardenti bonorum, in consilio habentium DEVM, curam conscientiae, rationem officii, voluntatem MAIORVM, existimationem suam, vtilitatem publicam, doctorum cupiditati, sunt facilia, peruisa, iucunda, et salutaria optato exitu omnia. Sequendum est libenter, et hilare, quocumque a DEO, qui vnus rebus nostris prouide moderatur, et curam de sorte nostra gerit, nos propitius semper ducit, attrahit, sumus destinata.

stinati : quod si tergiuersari, et sequi nolimus, sequendum est tamen *. Et quamuis educationis cura non est dignitate[“] suprema : tamen vtilitate prima, atque ita necessaria, vt ea[“] aut neglecta, aut deprauata, boni deinceps nihil sperandum sit. Quare etsi primi honores, et abundantissima stipendia nobis eo nomine non tribuuntur, nec fortasse debentur : tamen in hoc ipso munere, si fideliter, praeclareque[“] geratur, causae pares honorum, ac reddituum insunt, et[“] quo contenti esse possumus, et debemus, ipsum decus. Hisce olim solatiis sustentauit laboriosa tenentes iuuentutis magisteria laudatissimus vir, magna vt famae, ita quoque eruditionis, et prudentiae, immortale illud, non modo academiae Iuliae, sed vniuersae Germaniae ornamentum **, quibus et nos fruamur, tamquam laborum fomentis : neque doleamus intolerantius, aut occulte gemamus vicem nostram, quantumuis paullo operosam, aerumnosamque ***.

Neque vero muneris partes doctoris legitimi, et qui bonus vir non tam videri, quam esse cupit, tunc transactae sunt ;

B 3

* EPICTETVS, enchiridio cap. LXXVII, et huius discipulus, ac interpretes ARRIANVS, sub finem libri tertii.

** In commentatione, quae dicitur νέος καὶ προδιδάσκαλος sub primordium ; lit. B, 3, Helmstadii MDIIC.

*** MICHAEL NEANDER cuius in orbem eruditum, et locum nostrum, merita notiora sunt, quam vt praeconiis nostris indigeant ; maiora, quam vt nostra commendatione digne possint celebrari, de miseria, vna etiam dignitate et gloria paedagogorum, ad omnes iuuentutis sedulos doctores. reperitur in operis auctoris tom. I p. 475, reliquis, Lipsiae MDLXXVII.

PROPEMPTICON

, quando per alternas vices, veteranos quosdam curasciscitandos: omni quoque enitendum mente, et contentum summis viribus, ut concinnus ordo, non minus in studiorum ratione, quam honestas, ac decus adhibeat, conserueturque. Ex quo enim ingenia iuuenum proclinent ad res suas confuse ac permixte agendas: neque id n habent, ut eos et pernecessariarum rerum male distaeat; ut fastiditis praesentibus, noua, quae blandiantur maioris mentis praeceptorum, quibus docendi dexteritas iuncta est, candide, dilucide, et grauius explanare, quomodo memoriae inferatur lumen: quid in artibus, et disciplinis primum, quid secundum, quid vltimum conficiat locum. agaces audimus venatores non permittere, ut aberret canis; sed impressis ferae vestigiis insistat. Quem morem magis surpent, quam doctores in scholis, ut condocerant suos ine ambage, et fuso, ne incertis digrediantur itineribus; sed via vel plana magis, vel minus impedita, vel certiore pariter, ut breuiore? ac quorum plura referat, magistrorum ductus, ut milites ducem in progressu, et receptu sequuntur suum, sequi; quam ut singuli melioris sectatores doctrinae tempora describant in sua opera? artium namque ea natura est, ut, quo comprehenduntur ordine, eodem et in memoria hominis sedem figant sibi: facileque addiscantur omnia, si et habeas, qui doceat fideliter, distincteque, et scias ipse discere.

Quamobrem lectitandi, imitandi, et excerpti tantum scriptores illi sunt, qui publica auctoritate dispecti, cum acta-

aetati, tum studiis fidelius inseruituri. Tam multarum pralectionum coniunctio, et confusio scriptorum, in scholis vsitata, cui quidem nolumus intercedere, opulentat minime intellectum nostrum; sed obruit; quemadmodum crebrior remedium mutatio sanitati plurimum officit. Ineunda praeter haec, praecipua diligentiae contentione, ratio istiusmodi; ut nihil communicetur cum iuuenibus, rerum in spem ampliorum genitis, cuius fructus non sit solidus, et per omnem vitam non perduret: neque mandandum quid memoriae, quod hinc delatis, aliquando esset rursus dediscendum, delendumque obliuione. Existimant heic achates fidi, muneribus tum satis esse factum, et tum se laborum, in quibus diu versati, fructum consecutos amplissimum; si scientia, et virtute abundantiores adolescentes, melioresque redierint ad suos: inque sublimioribus prytaneis tempus heluationibus, et comesationibus, aut ludo, iocoque, vagisque discursationibus, quae propter excellentiam, quae in natura hominis inest, ipsae turpissimae, diffuere non patiantur: sed testificentur; se Ilfeldae suos tam firmiter animos, contra sirenis improbae scopulos, et circumfusas vndique voluptates, praemunuisse; ac iudicium ad delectum rerum expetendarum, et fugiendarum; ad actiones moderandas, atque ad tractandos homines, firmasse.

Quae post consilia in museis impertita, horis matutinis, et alias post occupationes, requirantur curae, ac cogitationes, defigendae acriter in publicis explanationibus, ut vberes ex his utilitates redundent: atque ut provideatur, ne iuue-

uenum aures peregrinentur; aut in theatro eruditionis percipiendae, lapis in lapide sedeat: praesentis instituti non est, verbosius differere: declarandum potius, quam doctores ratione, praecipue quem vices hebdomadae, ac dierum excipiant, posteaquam ex auscultationibus egressi, muneribus debeant perfungi. Reuisenda, licet suis peruelint licare munus, defessamque mentem librorum refouere, lectione, iterum iterumque musea: et obambulandum, usque ad prandiorum, cenarumque tempora: explorandum cum seueritate laeta, quae huic, vel illi sapientiae accessiones, praeter notitiam mentis, quae sane caput omnis prudentiae, et fundamentum felicitatis, factae sint: et num intellexerit probe singula: optima vrguendum fide, et instandum; ut ad repentem se expositorum meditationem referant: atque per tantisper, dum teneant vtiliora; et sensa valeant mentis explicare expromte. Labuntur plerique imprudentia, et peruerse errant, qui audiunt publice; et in museis diuersarum postea lectiones materiaram resumunt, linguas pensae non habent, doctrinas leuiter degustant: quae dissimilium rerum tractatio debilitat adeo ingenia, ut neque audita transferre ad vsum, nec suo, quo pertineant, loco possint adplicare. Quare peropus est, ut docentium, functionis momenta suae perpendentium, adcuratio interueniat inaequali huic, frugemque plane nullam adportaturae mixturae. Pro necessitate, et vtilitate sunt quoque illustranda alia fusius, alia disponenda melius per interualla; ne praepostere quid agatur, sed cuncta absoluantur ordine; quo nihil in operibus, quibus detra-

ne-

nemur, censendum admirabilius. Respiciendum semper, ut iuuenes, praeter grauem informationem ad vitam, et consilia ex veteribus sapientibus, exerceantur in orbe doctrinae, serie, quam dicunt, illa artium, et disciplinarum, ingenuis hominibus dignissimarum : atque ita semper ingenia habeant, ut FABRVS instruit, in numerato.

Quando doctores igitur, officinae huic bonarum mentium praepositi, in oculis ita habent talia praescripta, leges, consuetudinem, sine defatigatione: quando DEI, cui de omnibus, quae moliuntur, quae omittunt homines, reddenda ratio, verentur maiestatem: quando SUPERIORVM, qui longe absunt, iussis enixius obedire gestiunt, nulla adducti formidine imminentis, quod fidem datam negligentia sefellerint, poenae: rectissime procedunt in dies horasque omnia, DEO, qui ordine tuetur mundum, et qui fartas tectas seruat pias scholas, complacitura, aequisque aestimatoribus. Iuuenes certis cancellis disciplinae, quae in studiis, et moribus, instituto vitae generi adcommotis, consistit, cuique omnis sapientiae laus, et virtutis gloria debetur, concluduntur: adsuescunt ipsi suismet in officiis studiosius praestandis permanere, ab lucis ortu, vsque ad vesperam. Propter praesentium diribitorum, custodumque sedulitatem, inueniuntur omnes res in museis, quae non nisi sancti SPIRITVS officinae esse debent, curatius, ornatusque dispositae: sedati possunt animi quietiore cum industria studiis suis, quibus nihil habent antiquius, inuigilare; quandoquidem tot impedimenta, per ardeliones, per audacu-

C

lorum

lorum vociferationes, strepitus inanes, et nugas antehac proposita, longissime abesse iubentur.

Discant igitur, qui in tam malam impulsam mentem, et quibus tam vilis est temporis iactura, quid sit bonis negotiorum facessere: ac desinant, quia illiberale, ac ferinum est, immeritis dicere contumeliam, iniuria eosdem adficere tam nequiter, simulatesque, et inimicitias exercere. Neque petulantibus, quosque sinistra in lucem natura extulisse videtur, erit in posterum integrum, tanta dedecora, quae saepe non innotuerunt, ut illis poenae iustae, et debitae potuerint constitui, admittere: compescitur illorum temeritas per doctores, qui semper adparent; quique utuntur primum, postquam cuncta delicta ad exactas legum regulas non exigenda semper, verbis, tum rationibus, deinde obtestationibus, post animaduersionibus, tum poenis, deinde, si hae toties totiesque praefraete despiciuntur, ut intersit exempli, exclusione. Quam isti moribus efferati, et vecordes, si coguntur, ex hoc, quo maior intulere pedes, sancto exire templo musarum, suae vniuersae culpa imputent. Conflitandum equidem saepe nobis est cum istiusmodi ingeniis, quae, siue domi peruersis parentum indulgentium iudiciis, siue in scholis aliis, ubi antea latitauerunt, corruptis detorta exemplis: et ad nos, quasi aetuum heic degeremus in insula Gyara, ablegantur. At vero tales parentes, et cognati iniustissimi existimatores sunt nostrae scholae, et eius salubriter institutae disciplinae: ex voluntate enim huius seminarii conditoris, THOMAE STANGII, felicitis recordationis, et nostri, quem benignitas DEI propitio suo numine

mine dedit, statoris, et amplificatoris, non nisi selecta, ac emendata ingenia, quaeque in interioribus Romanis, Graecis, Ebraicis litteris, in acquirenda elegantissimarum, ac necessariarum ad maiora ituris, et gesturis, rerum cognitione, remoto stupore, ac torpore, confirmarentur, expolirenturque, huc mittenda. Sinistris violant ergo sermonibus, ac contra rationem quidem omnem, hoc ephebeum, mansuetiorum musarum sacrarium, quando illis ipsorum proles non emendabilis, at pulcra tamen, vti arbitrantur, remittitur. neque vero illorum *ὄρχαι, ἑριδες, θυμοὶ, μῦθος, ἔχθραι*, quum ne caelum quidem satisfacere cunctis queat, vilius aestimandae assis. Mutatio quidem loci suscipitur cum quibusdam; sed non fit ingenii. qui ratione deflexerunt domi, et pravi, cunctabundi, et resistentes fuerunt, raro erunt apud alios frugi, et constanter probi; eo nitentur plerumque, quo consuetudo mala semel adduxit; quantumvis enixissima nauetur industria, admonitionesque omni careant acerbitate, in vase sordido, quaecumque etiam infundās, acescent omnia.

Ex quo autem per familiaritatem nimiam, tot heic incommoda consecuta, ac passim gentium plurima hodie mala gignuntur; vitandae ei prouidetur similiter: MARTIALISQUE, poetae, ceterum piis et honestis iuuenum mentibus non magnopere commendandi, arguta sententia perpetuo obuersari debet ante oculos: neque enim possunt leues illi concursatores, ex sua adfuetudine, irruere tumultuosius in musea; et animorum vitia conglutinare cum caussis impellendi ad noxia, enormiaque. Rectius alioquin semper est, perpaucos ex ae-

qualibus adiungere sibi familiares; nec alios, quam probos, inter quos facillimus consensus est, et eiusmodi loci, atque ordinis deligere. Nullo enim prope negotio vitia externa se infundunt in pectora: et oblata occasione descendunt altius; hominemque specie dulcedinis, aut fascino quodam corrumpunt amicitiae; aut potius improbitatis, quae res quidem compendiaria, in transennam inducunt.

Recensitis huc vsque circumspeditionis generibus, finitur nondum magistrorum, quibus prosperitas, et auctus rei huius litterariae curae, cordique vere sunt, labor, et sollicitudo. adsolent namque plures iuvenes in scholis ferociore, ac impotentiores belluis persaepe existere: effrenatae impetus mentis, quo trahunt, improvide sequuntur: ac si quando remotus custos, et suismet auspiciis agere queunt, conuertunt leges optimas, et sanctissimas, consilia saluberrima, et monita amantissima, ad ipsius nequitiae, et libidinis, quasi et ipsa viuendi hac ratione explendae, infamiam. Iudicauit ita diuine admodum suo tempore de his PLATO: cuius sententiae simile quiddam CAROLVS PATINVS, Gallus, amoenioris vir ingenii, tradidit, aut pronuntiavit apertius; quod videlicet expertus ipse, exsultantem puerilem aetatem citius ad iniquiora ferri, quam torrentem de montis vertice. Euenit hoc quoque loco angustiore, quando magistri priuatae institutioni dederunt operam, neque frequentauerunt musea, vt malitiosi animi, articulis huius vsi opportunitatis, et rati sint, patefactas idonee tunc esse ianuas, euagandi sine poenarum formidine; et desciscendi ab ipsius rationis, meliora licet doctae, comprobantisque, dictatis,

tis, et recte consulentium officio. Ita vero videas iuvenes, qui industriam, ut herbam per saxorum latera se paulum ostentantem, prauitate et inertia multoties frangunt, luxuriaque, qua nihil inimicius litteris, nihil virtuti perniciosius excogitari potest: enimvero quando semel aetas tenerior tincta est hacce, aegre colorem imbibit alium. Occoeptum ea de causa statui, decernique, ut praeceptor per illos dies, quibus par est implere destinatas vices, differret tamdiu mitiora imbuer ingenia; quoniam salus publica, et munienda validius disciplina, reliquis anteferenda omnibus.

Vt arctior, contentiorque haberetur educatio, cautum, disertim, ut, qui praesunt studiorum, morumque rectioni, concedant, post expetitam autem prius veniam, intra terminos reditionis, ac cogitationes ad litteras, acribus, et sedulis disciplinae cultoribus, qui ne quidem ignaui possunt esse in dulci otio, quod multitudo in deliciis refert, alternam requiem, quae non tam iusta, quam necessaria. etenim ita litterarum immorandum studiis, quorum quidem non est satietas, sed modus, ut in corpore valido mens semper vigeat, reficiaturque illius compages. Licet igitur, observato tantum ordine, quo tota rei huius scholasticae ratio stabiliri potest, debetque, prodire, in ambulatiunculas, xystos, silvas viridicatas, campum, hortum, pilae, cursui, et aliis eius generis, quae ab aetate, et honestatis actionibus non aliena, quaeque vel dixisse, vel exaudiuisse, non poeniteat, singulariter relictum. Non migrare oportet modum: quem si teneas, idem ingenio, quod conducit corpori. Liberales artes ceterae, eleganti huic congruentes saeculo,

PROPEMPTICON

lo, exercentur, cum sermonis Gallicani cultura; scientia etendi, et architectandi; molam, qua poliuntur vitra, vendi; artem attingendi musicam, pictoriamque.

Haec sunt egregiarum oblectamenta, et agitationes animarum; quae omnino remorari possunt, aut debent potius, insciua, petulantia, atque iniuriosa cuncta. Ex his institutis indicabunt prudentiores, quod emendatis iuuenibus satis indulgeatur relaxationis animorum, et horarum subcessuarum, post industriam litterarum studiis, ac virtuti impensam: neque arcus nimium tendatur, uti rampere, ac fatiscere studium oporteat. Coercitio ad hos non pertinet, qui cum voluptate partes explent suas: omnino datur venia imbecillitati, praecipue, quando aetatis vitio magis, quam ingenii peruerfitate peccatur, neque contumaces alii fuisse videntur. Laboratur, et contenditur bonitate prius, pudore, et liberalitate, quam asperitate, aut violentia ad frugem perducere iuuenes; si modo obedientiam, ordinis et felicitatis custodem, infestis animis non abiiciunt. Exigentes vitam honeste, accumulantesque praeclara exempla profectu laudabili, manent maiora praemia, honores, dignationes, et auctoramenta, quae constituerunt olim agonothetae concertatoribus, qui egregias ediderunt pugnas, sub consulum, dictatorum, regum, atque dynastarum conspectu. Est ea etiam non adumbratae alias virtutis ratio, ut ex semet ipsa pascatur; neque officio, ut effertur laudibus, sed quia non aliter possit, perfungatur.

E di-

E diuerso obiiciuntur, quum nullus locus esse possit, vbi non valeat disciplina, repagula iis, qui iugum excutere, reniti, et audacia se armare non verecundantur: neque impune licet excurrere porro, quo libido trahat, quos mali stimulant mores, et inquietant; vnde factum, vt innocentissimum locum in suspicionem immoderatae licentiae, ac turpitudinis vocauerint; dederintque ansam, falso quidem illo, sed tamen ignaris probabili rumore, criminandi. Inuestigantur in horas prope singulas musea; et exploratur interdiu, noctisque partem, de singulorum actibus; vt recte faciendi aut incutiatur voluntas, aut imponatur necessitas: oculus igitur Argus, si fieri posset, qui et *ἀμα πρόσω, καὶ ὀπίσω* videat, laboris, ac fidei capacissimus, sit necesse, qui iuuentutem heic dirigere, erudire, et formare debet ad humanitatis, bonaeque mentis cultum.

Sed posteaquam non vlla amplior ignobili lasciuientium otio, inque transuersum actorum custodia est, quam quotidiana exercitatio: et quid per diem egerint, vt Pythagoreorum, et Gymnosophistarum, mortalium prudentissimorum, consuetudo seruabatur, inuestigatio: ad illam adplicare animum istos oportet: quam si inique, vt sunt altae stirpes peruiaciae, languoris, ac cunctationis, negligunt, neque vitam incipere volunt corrigere virtutibus, rebusque studere honestioribus, animaduerritur in eos, inter modum, pro iure scholastico: si vero non erubescant, quam furor etenim vecors in scelestum facinus, et res frigidas non quosdam impellit, ipsas seueras emendandi, et proficiendi regulas ferociter auersari, delen-

delentur, de persequendis superiorum mandatis, quibus tamquam validis columnis res nostra litteraria innixa fulcitur, ex scholae tabulis: ac ne bonis quid noceatur, aut impunitatis spe, et gloria, quasi potuerint quoque ex se ut aranei fingere, exsultent aliquando, exterminantur ex coetu saniorum, et medicabilium. Instituant autem, liceat, vomicae istae, ab integro nostro corpore recisae, foris obrectare, contemnere, et pro tot beneficiis mala quaeuis imprecari; recident in ipsis contumeliae, et vanae irae sine viribus. Effrenes uti heic non perferre, ita ipsorum conuicia ne pili facere debemus. Infrenis oris, et iniquae vecordiae finis, siue vectigal, inquit EVRIPIDES, est calamitas. DEVS, quem in sublimi testem conscium habemus; qui auersatur maleficos omnes, falsosque perdit, propitius erit nostris muneribus: neque committere, ut hoc gymnasium, quod per sancti sui nominis gloriae erectum, et restauratum, claruitque suis rectis haecenus institutis, seclerati hostis, satanae praeda, tætrorumque ac foedorum quorundam ludibrium reddatur. Sed perfoluent miser isti ex malitia ad postremum pro meritis, nisi in tempore, quod praeoptandum, sensibus intimis doluerint ex perpetratione facinorum nefariorum, poenas DEO, disciplinae, siue iustitiae auctori, et summo vniuersitatis praesidi: praeter ea circumferent castigatorem, aut carnificem potius saeuissimum, malam conscientiam, omnibus grauiorem tormentis: cognoscentque inuiti, quod nihil sit tam occupatum, tam multiforme, tot ac tam variis adfectibus concisum, et laceratum, quam mala mens, beneficiorumque perceptorum immemor.

Quantum

Quandoquidem abiit haec scriptura longius, de nouis vsu necessarijs SUPERIORVM mandatis; quae aculeos cum in doctorum animis, tum discentium, relinquere debent: perueniendum nunc est ad TE, *vir reuerende*, qui scribendi occasionem suppeditauisti. Defunctus es praeduris laboribus, qui sedulo facientes officium, satis delassare, et vires quasi voluentium saxum, vt in fabulis de Sisypho est, queunt infringere: sed magno animo parendum sanctiori necessitati: qui confidunt DEO, sibi incrementa reseruanti, et suapte se virtute inuoluunt, non refragantur ipsius, neque humanis imperiis: sustinent quacuis fortiter, persuasi, salutis agi per ea publicae negotia, educationem iuuentutis adcuratiorem, destinatae praesidio patriae, et ornamento ecclesiarum. Ac quae maior vero voluptas animi excitari potest, quam si hac in palaestra mansuefaciendorum iuuenum constat disciplinae ratio sanctioris: quando pietatis exercitia vehementius gliscunt, et ardor pulcerrimorum sapientiae studiorum in dies incenditur: si corruptelae etiam insigniores extirpantur; si adseritur ordo, venustas, et decentia: quid denique magis commoueat, quam si de hac schola praedicari iure possit, quod NEANDER, in tantum, quoties se locus offert, a nobis semper laudibus condecorandus, in quantum ipsius virtutes singulares possunt intelligi, de schola, et monasterio dicere solitus, et exhortari, quoties suae doctrinae alumni conuenerunt ad pias preces, ad lectiones viles, et ad pia exercitia, esse *σεμνείον, ἐν ᾧ οἱ ἀσκηταὶ καὶ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια τελοῦσι, γυμνάσιον ἀθλήσεως, καὶ προκοπῆς εὐδοκίαν, καὶ διηγεῖται γυμνασίαν, καὶ μελέτην τῶν τοῦ*

D

κρυίου

κυρίου ἐντολῶν *. Praefuit ille solus formandae publi litteris de-
uotae. suffecit ipse tot ac tantis muneribus expediendis. au-
xiliiatores alios nullos habuit laborum, quam iuuenes, quos
omnis antea sapientiae, et linguarum incrementis formauit,
vt condiscipulos deinceps erudirent, et simul proueherent
bona.

Quare vero iuncti iam laborum nexu socii non contem-
dant, eius aemulari industriam; et per vices tantae famam
laudis, et gloriam hodieque conficere huic paedagogio, tot
subsidiis vitae, et moris, per προτιωσυμβούλους recto accom-
munito? bona negotiorum spes suscipiendorum augeat amo-
rem, geminet alacritatem, laborem, et aerumnas omnes ex-
spectatione lactissimorum consoletur fructuam. Neque vlla
relinquitur dubitatio, quin TV, *reuerende vir*, cum meliori-
bus, illam nobis praerogatiuam preceris ex animo, tantum
non optes, dum demigras, et hos tanto in laborum, vigilia-
rumque circo relinquis. Equidem mutas locum, in quo
amaritudine nobiscum referta multa exantlauisti; laborum et-
iam nomen mutatur: sed non minores multo, aut grauiores
obeundi nouo in munere.

Quilibet suae ipsius animae curam seruandae satis sollici-
tam gerere vix potest: piaque mens habet semper, cum qui-
bus veniat in dimicationem: iam vero TV constitueris spe-
culator, et curator tot animarum, sanguinis CHRISTI prelio
libe-

* Epistola nuncupatoria scholae Ilfeldensis alumnis, praemissa
catechesi Graecae et Latinae, sanctae memoriae LUTHERI, p. 85,
Basiliae, per IOANNEM OPORINVM, MDLXIII.

liberatarum; quae sine mora vlla, et continuo commonefi-
ciendae, ne dispareant. Quem fugiat, diuinæ mentis inter-
pretum, imprudenti hac petulantia saeculi, morumque tri-
culentia eorum, qui nomen Christianorum profitentur, tan-
tam saepe esse conditionem, vti tam de die aestu, quam d-
nocte conficiantur oporteat gelu, oculis interea somno caren-
tibus. Vas illud DEI selectum, quod gentibus euangelica
adnuntiavit litteras, de se commemorat; quod non intermi-
serit, vel vnumquemque noctes et dies cum lacrimis prae-
monere. Constat etiam per exempla, vltro quosdam con-
fessos esse, quod, quum in vitam migrauerint scholasticam
inuenierint adfatim oneris, miseriaeque, propter pubem tan-
refractariam: sed posteaquam gregem ducere sacrum, atque
edocere iussi; tantum operae, luctus, et calamitatis debuerin
perpeti tandem; quantum ante hac perpeffi numquam. Sacer-
dotalis igitur illa infula, et tunica, tot implicata difficultati-
bus videtur, quot saepe diademata, quae capita regum cin-
gunt, ne quidem habent; si ad maiora licet minora compa-
rare. Tam multiplex quoque doctrinarum, et scientiarum ad-
paratus requiritur, vt suppetat, quod per tot dies, et annos dicant
varient, doceantque, tot insperatis, ac repentinis casibus.

Neque tamen solidior laus, quam quae ab innocentia mo-
rum desumitur. ISIDORVS PELYSIOTA, magni CHRT-
SOSTOMI discipulus, perpulcre, quomodo ministros ecclesiae
cum eruditione, tum integritate vitae instructos esse oporteat
proponit, epistola ad HERMINVM COMITEM*: Quemad-

D 2

modum

* Lib. II epist. CCXXXV, IACOBO BILLIO interprete.

PROPEMPTICON

nodum nobiles arbor, quum fructibus grauis est, et densitate foliorum ostentat se, agricolam oblectat, spectatores voluptate demulcet, ac praetereuntes recreat: eodem modo is quoque, qui in doctoris ecclesiastici exedra collocatus, quum et virtute ornatus, et sermone atque doctrina praefulget, tam DEO placet, quam hominibus adfert utilitatem. Si autem alterutro caret, suis haud admodum prodest. Neque enim si de dignum hunc magistrum existimabunt, qui non ea, quae oportet, fecit. Quocirca et sermone, et vita praenitescere opus est. Qui enim facit, et docet, vocabitur, effato *SERVA-TORIS* optimi, magnus in regno caelesti. Neque iuuat, alii, quem exercitatum esse in dicendo, et ad loquendum triuisse, linguam; nisi plus exemplo docuerit, quam verbo. Facile itaque fieri potest, ut obiiciatur: *cur haec, quae dicis, ipse non facis?* Vnde complures pudore, ac poenitudine suffundantur oportet. *

Patere autem, *reuerenda vir dignitate observande*, quando in hanc sententiam copiosius scripsi: persuadeas TIBI velim, me hoc, quidquid attingi, non territandi; notioque in munere deliciendi, quod vel confidentissimum alias posset, aut commouendi TVI gratia, sed testificandi amoris mei, fecisse. Quem DEVS vocat, illum instruit; adesse semper solet in legitima vocatione fideliter opera facientibus. A plurimis annis adiunctioni ad disciplinarum omnium, scientiarumque reginam, animi: quare sanctiori synedrio probasti veris TE documentis Hanouerae; ut iudicauerit, ex formula illa ecclesiastica, TE esse *dignum*,

dignum, et iustum, bene meritum, bene dignum: TEQUE PER DEI gratiam, quam experire, quaque magnus Paullus adeo animabatur, exemplar confore operum, quae docturus, ei peragenda praecepturus sis. Blandissimus, licet nullus moneam, praecipiendi TVVS modus erit; TEMET ipsum facere quod ab concione fieri peruelis concedita.

Efficacissimo contra solatio erit, praesentissimoque, ardua TVA in prouincia: quod DEVS aeternus, omniscius, omnipotens, qui perscrutatur cordis penetralia, opeinque suam in sacris paginis persancte pollicetur, sinceris TVIS de ipso sensibus, ardore constanti, cupiditate pia, et adcurata industria, quam nauabis, sit adquieturus, corroboraturusque. SERVATOR optimus respiciet ad TVA facta, sanctimoniam vitae, laborem, et patientiam, quamque malos ferre nequeas; illaque fortunabit: diuinae erga TE prouidentiae vestigia, toto vitae tempore luculenter animaduersa, omnium minime nunc TE destituent: fac modo, vt caelesti nutu, ac benignitate, intrepidus non tam suscipias, quam geras, diuino confusus auxilio, sanctum munus. fidelis, et industrii verbi caelestis administri labor non facile perire solet; licet propter insensissimi humani generis hostis, cui nihil est tam exploratum ac certum, quam omnem ab eo salutis consequendae rationem effugere, a quo peccata confitendi voluntas, et consilium absit, nihil aequae studet, quam vt illi, qui aliquod in se flagitium, ac scelus admittit, fauces praecludat, ne illud effutiat, hoc est, ne eius se culpae proximum fateatur, atque constituat molimina; et

PROPEMPTICON

propter multorum hominum corda indurata, tam magna, et
aeterna utilitas saepe consequi non videatur.

Volo etiam penitissime existimare, TE adiuturum in offi-
cio TVO tot preces, quas heic in canonicis, vt dicunt, horis
quam studiose, religioseque, ad instillandam interiorem sacro-
um cognitionem, exercitationemque, sudisti. augebunt TE il-
lae diuina, humanaque felicitate : quam TIBI accincto itineri,
quod perauspicatum sit, cum omnibus rebus ceteris, e caelo
tam optandis, quam impetrandis, toto precor pectore; ac TE
supremum valere iubeo.

Illud vnicum a TE etiam nunc exposcendum, vt non de-
linas, infinitae benignitati DEI numinis lycei nostri stabilimen-
tum, per pia vota commendare : atque vna precari, quo con-
tra tempestates, et quidquid imminere queat malorum, qui-
bus vel mutetur, vel deformetur, persistet incolume : caputque
efferat altius contra cacodaemonem; qui acerbissimum suum
virus, quo huius officinae florem enecet, tanto rabiosius cor-
natur euomere, quanto laboratur contra vehementius, ne in-
ualescar ipsius regnum, et destruat impietas. Implacabili-
bus igitur credas hostem hunc veteratorem odiis imbutum es-
se erga hanc aedem ingeniorum, aliasque sapientiae palaestras.
si machinamenta ipsius propria in modum haud procedunt,
ea est calliditate, vt incendat plenam inconsideratae, ac de-
mentis temeritatis iuuentutem; ex eaque, quibusdam, tam-
quam organis, vtatur, vt ordinem contaminent, perosumque
reddant nomen. Adsiduis igitur obtestationibus flagitabis no-
biscum, vt DEVS praepotenti sua dextera nos regat : et inimis
cissi-

cissimum illum oppugnatorem proculcatum proterat, com-
minuatque, cum suis affeclis.

Iam demigraturi nomine etiam atque etiam rogandi
sunt loci nostri meliores, humanioresque, ut his allubescat,
ultima in suggestu, quo toties voces ipsius insonuerunt, verba,
luce craftina, hora decima, quod feliciter eueniat, facturum,
benigne audire. Occupabitur, post alias supplicationes debi-
tas, praecipue in gratiarum actione, et nuncupatione votorum
pro nostri MVSAGETAE, qui tanta beneficentiae munera in-
ipsum, et extra ordinem, contulit, cui post DEVM optimum,
maximum, hanc suam sacram dignitatem acceptam refert, vi-
ta, salute, ac felicitate. Pietatem igitur publice declarabit, DEI
misericordiam immensam, et quouis diluculo se se renouantem,
veneraturus; quae tantum columen, et praesidium rerum nostra-
rum, cum CONIVGE optima, virtute, et prudentia omni cumu-
lata, et FILIO grandiore natu, praecipuo in aula munere efful-
gente, seruauit nuperrime, cum mare tantopere saeuiret, hor-
resceretque, ut in summum vitae discrimen res adductae, prae-
cisaeque spes propemodum viderentur. Ex his colligimus,
DEVM sanctissimum, tot piorum, et nostris precibus continuis,
benigne adnuisse; nostraeque esse pietatis, ut illi pro tam beni-
gna conseruatione laudes, gratesque dicamus. Supplicabit por-
ro bonitati diuinae, pro diuturnae vitae spatiis summe reue-
rendi praesulis, PHILIPPI LVDOVICI BOEHMERI, loci nostri
ephorii, consiliis, et praeceptis dirigentis, meritis immortalibus
suspiciendi, a quo sua nactus ornamenta omnia: testatum ita-
que

que apud animum vult suum relinquere, quod habeat, cui plus, quam tanto PATRONO debeat, neminem.

Dicet insuper suum vale fautoribus, et amicis, quos heic coluit, habuitque: gratum animum ostendet iisdem, inter vota ardentia, comprecationesque. Tandem sermonem conuerter suum ad pubem studiosam, in qua erudienda duodecim ferme annos contriuit: huic reuocabit in animum tot admonitiones, tot praecepta, tot vitae, litterarum doctrinae, disciplinaeque regulas suggestas: grauibz explanabit verbis, ad quae sit vilis pietas, et quarti ex DEI praeceptis decem obseruantia; quae ex hac dimanet per totam vitam beatitas, atque ex praeferoxi contentione consequatur execratio, vel sub exitum etiam vitae, licet multi maligni, et ingratae mentis ignominia notati, iam non adcredant. Edisseret; quid iuuent in templis, et horis canonicis deprecationes, et hymni, ex spiritu IESV CHRISTI, atque interiore sensu profecti: quam contra teporis, et, vt sic dicam, irreligiositatis crimen, illique adsimiles mugitui, aut vlulatus interstrepentes soni, iram DEI laceffant. hisce, et aliis hortaminibus totam absoluet panegyrim.

Vestra iam magni interest, *iuuenes*, vluma haec magistri vestri verba, in quibus singulare alias inesse pondus putatur, quam attentissime auscultare: neque ad vestram solum memoriam, ad verae reuerentiae DEI numinis cogitationem, propagationem virtutis; sed conseruationem vestram ipsam, secundum rationes, quae vobis praedicentur, atque hac scriptura fusius propositae, excitare; bonisque omnibus, vt felici eat pedes, ac recordationibus prosequi.

ILFELDAE, v nonas Martias; dominica tertia quadragesimae, cui sanior antiquitas ab *oculorum* ad supremum IOVAN elevatione, nomen indidit; anno, quo DEVS humanum genus, quod deliquerat, arctiori, quam antea, gratiae nexu sibi constrinxit, CIO IO CCXX.